

FÖRORD

·DENNA BOK VÄNDER sig till alla som är intresserade av svenska folkets historia, och inte minst till lärare och präster. Varför behövs denna bok? Att känna till GT:s roll i vårt folks vardag under tidigare århundraden, är grunden för förståelsen av våra rötter. Det råder en allmän okunskap om vad som egentligen står i GT, liksom om vad kristna traditioner, normer och värderingar egentligen inneburit i praktiken. Under senare årtionden har mycken kunskap inom detta område tillkommit genom forskning inom vetenskaper som historia, etnologi och idé- och lärdomshistoria. Efter arton år som mellanstadielärare och femton år som gymnasielärare i historia och religion, vet jag av erfarenhet att denna viktiga del av vår historia, som ska berättas här, inte tas upp i skolorna, vilket är detsamma som att väldigt få känner till den. Husbondeväldets tid får inte glömmas på grund av de djupa spår den lämnat i vår kultur.

Man kan säga att under husbondeväldets tid levde vårt folk i princip i en »polisstat», hårt kontrollerade av prästerskapet. Prästerna höll regelbundna husförhör med sina församlingsbor, för att kontrollera deras kunskaper i »den rätta läran». De »examinerade» också »hemsederna». Förseelser bestraffades genom den sk kyrkotukten. Folkbokföringens tidiga införande i vårt land hade sin orsak i att prästerna skulle anteckna bl a varje enskild persons vandel och vid behov kunna utfärda frejdebetyg, d v s ett intyg på att personen i fråga levde ett anständigt och sedesamt liv. Ett sådant godkänt betyg i »ordning och uppförande» behövdes vid anställning eller inflyttning till annan kommun.

Under husbondeväldets tid var det husfaderns uppgift att vid olydnadsbrott (det enligt Luther kanske värsta brottet av alla, då olydnad orsakat människans utdrivande ur paradiset) utdela aga, d v s misshandel i uppfostrande syfte. Aga utdelades också för t ex trots, uppstudsighet, motvillighet, argsinthet, försumlighet, klagomål och lättja. Husbonden skulle enligt kyrkans direktiv misshandla hustru, barn och tjänstefolk, för att inte ett ännu större straff, Guds vrede, skulle drabba svenska folket med krig, pest och hungersnöd, ett påtagligt hot

under tidigare århundraden. När barnen fått tillräckligt med stryk, som såväl i hem som i skola, kunde utdelas med hjälp av t ex ris, spön, piskor, livremmar, färlor och karbaser över rygglutet (s k risbastu) eller över fingrarna, var brottet sonat och Gud var nöjd i sin himmel. Andra former av bestraffningar var t ex örfilar, hårluggar eller att få gå hungrig till sängs. Agande av flickor förekom i samma utsträckning som av pojkar och fortsatte för deras del då de blivit vuxna, som hustrumisshandel, d v s makens plikt att hålla hustrun i »Herrans tukt och förmaning». Hon hade t ex inte rätt att säga emot honom. Våldet mot flickorna kunde motiveras med att de var »slynor och slampor» som skulle lära sig total underkastelse under mannen, ty detta fordrade Herren.

Jag känner stark indignation när jag tänker på hur kvinnor, barn, tjänstefolk och andra underordnade behandlades under denna långa tids-epok (c:a 350 år). Det är helt enkelt svårt att fatta att en stor del av svenska folket i så många århundraden levt under så extrema förhållanden ideologiskt sett, med effektiv indoktrinering och riset på ryggen. Sverige var i Guds namn ett prygelsamhälle. Efter andra världskriget skedde ett starkt avståndstagande från kristen lydndsfostran till förmån för demokratisk fostran. Många elever tror idag att Sverige blivit ett demokratiskt land på grund av vår religion. I själva verket levde vi i över trehundra år i en fundamentalistisk gudsstat under liknande betingelser som finns i t ex fundamentalistiska muslimska samhällen idag.

Det var de svaga grupperna som drabbades hårdast i husbondeväldets tid. Kvinnor, barn, tjänstefolk, pigor, drängar, fattiga, sjuka, handikappade o s v kunde inte göra sina röster hörda. När arbetarklassen med strejker och fackföreningar och genom arbetarlitteraturen kom till tals, inte minst Moa Martinsson med sin bild av arbetskvinnans situation, var redan det gamla bondesamhället i upplösning och kyrkan hade förlorat sitt grepp om folket. Alla dessa människor, som under långliga tider lidit i tysthet, behöver få sin historia berättad och tydliggjord. Vi som själva upplevt den patriarkala familjens avigsidor, håller idag på att bli gamla och dö ut. En viktig del av vårt lands historia håller på att gå förlorad också därför att den är smärtsam att konfrontera. Berättelser om orimlig förnedring av alla de slag finns i oräkneligt antal. Det är en del av vår historia, som kan upplevas så pinsam att vi helst inte vill kännas vid den. Men om detta måste vi berätta. De som aldrig kunde göra sina röster hörda, de som led i tysthet, får inte glömmas.

De djupa spår som denna tid har lämnat i svensk mentalitet, behöver vi känna till för att förstå vår egen situation idag (som t ex varför 63000 människor med huvudsakligen sociala handikapp, kunde steriliseras i Sverige mellan 1934 och 1975, och t ex varför den sk pigdebatten blev så infekterad).